

històries del caos i de l'apocalipsi

Daniel Gil Solés

RESUM: *Reflexions sobre el paper del llibre en la societat, i sobre la destrucció dels dipòsits documentals, a partir del comentari de la pel·lícula The day after tomorrow (2004).*

Sovint l'interès profund en un llibre, una pel·lícula o un disc compacte apareix quan menys s'ho espera un. Fa acte de presència arran d'unes frases, d'unes imatges o d'unes notes que fan que el cap et voli entre núvols d'imaginació; i quan l'interès apareix com una guspira deixes de banda el fil argumental d'allò que tens entre mans i les teves neurones, la teva ment, comencen a barrinar sobre allò que t'ha sobtat, a intentar treure'n l'entrellat; i si se't desperta la curiositat, aquella pessigolleta agradable que t'indueix a cercar, a trobar, a descobrir, hom pot arribar a moure cel i terra per tal de trobar més informació sobre allò que ens va despertar d'una certa letargia. I encara més, hom pot arribar a escriure unes modestes ratlles per a compartir amb d'altri els pensaments propis i les reflexions sorgides arran d'aquella guspira incendiària. Aquest és el cas que ens ocupa en aquestes línies.

Fa uns dies vaig anar amb els amics al cinema a veure *El día de mañana*, de Roland Emmerich;¹ no les tenia totes. He de reconèixer que no sóc gaire cinèfil, i per les poques referències que tenia de la pel·lícula, creia que es tractava d'un producte típicament americà, de caire catastrofista... i amb una miqueta d'espurnes apocalíptiques; i on, naturalment, el desenllaç era feliç. No cal que us digui que aquestes premonicions es van acomplir en bona mida. No obstant això, vaig tenir una grata sorpresa en veure que les biblioteques

Daniel Gil. Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya. Demarcació de Tortosa. <dgil-so@uoc.edu>

Contribució rebuda el juliol de 2004

1. Hi podem trobar informació a la plana oficial *The day after tomorrow*. <<http://www.thedayaftertomorrow.com>> [Consulta: 20-VII-2004]; o una ressenya a *La butaca*: <<http://www.labutaca.net/films/22/eladiademanana.htm>> [Consulta: 20-VII-2004]

adquirien un paper preponderant en tota la pel·licula... va aparèixer aquella guspireta de què us he parlat abans. Us en faré cinc cèntims, sense ànim d'explicar-la completament.

Arran d'unes variacions en la temperatura de l'aigua de l'Oceà Atlàntic, es desencadenen de forma accelerada una sèrie de canvis climàtics que fan que la Terra pateixi una nova era glacial, i que el científic protagonista (interpretat per Dennis Quaid) havia previst per a d'aquí a un segle o més. Ràpidament, l'hemisferi nord de la Terra es veu envaït per la neu i el gel, i als Estats Units comencen les evacuacions massives de població en direcció a Mèxic. Mentrestant, el fill del científic viatja a Nova York per a participar en un concurs d'intel·ligència, i allà el sorprenen tots aquests canvis. A la ciutat dels gratacels, un nombrós grup es refugia a la biblioteca pública de la ciutat, a la seu central de la New York Public Library, i allí passen els moments més extrems d'aquestes turbulències... I fins aquí puc explicar.

Em va sobtar molt la tria d'aquest refugi: la biblioteca. Sens dubte sobta que en temps caòtics, de pànic i de desastre final (com el de la pel·licula), els éssers humans busquin refugi a les biblioteques... Una primera explicació de caire més pràctic i funcional, típic del cinema nord-americà, seria que a la biblioteca hom hi trobarà quelcom per a cremar i amb què combatre el fred intens: els llibres i el paper de què estan fets són un combustible perfecte.² No obstant això, penso que darrere de tot plegat s'hi amaga alguna cosa més. Potser trobarem algunes pistes en el perquè de la construcció de biblioteques, en el seu fet arquitectònic que ha variat substancialment al llarg dels segles amb adaptacions contínues, i en un simbolisme que ha perdurat pràcticament immutable durant mil·lenis: «Les biblioteques han estat un intent d'abastar mitjançant ordre i classificació un saber heterogeni i imperfecte, de manera que l'espai de les biblioteques ens informa tant sobre les regles i les limitacions del coneixement d'una civilització com sobre la seva visió de l'univers».³ Jo hi afegiria que aquest saber heterogeni i imperfecte és el reflex d'una societat també imperfecta, desordenada i caòtica. Així doncs, en situacions límit com la que reflecteix la pel·licula, les biblioteques esdeven l'únic refugi racional que la humanitat podria trobar en moments de desintegració social, cultural, científica,... l'últim lloc on la humanitat podrà trobar una certa calma, i on encara es trobarà a gust amb el món que ella mateixa ha creat i amb la seva representació formal. Fent potser un paral·lelisme una mica

2. Voldria agrair a Joan Gironès, cinèfil intrèpid, els seus comentaris sobre la pel·licula.

3. Alfonso Muñoz Cosme, *Los espacios del saber: historia de la arquitectura de las bibliotecas*. (Gijón: Trea, cop. 2004), p. 10. La traducció és meua.

agosarat, avui dia vivim una època turbulenta, d'un cert descontrol, de xoc de cultures, de manca de diàleg,... I penso que ens convindria a tots un retorn a les biblioteques i girar-hi la mirada, a intentar cercar-hi una mica d'ordre en la nostra vida col·lectiva i social, i a intentar posar una mica de pau; i si pot ser abans de patir alguna mena de catàstrofe (climàtica o no). Seran, en definitiva, les biblioteques les nostres salvadores? I seguint aquest fil de la salvació bibliotecària, entre els que se salven de convertir-se en glaçons hi ha els bibliotecaris i les bibliotecàries de la NYPL. I em faig unes preguntes en veu alta: som potser uns professionals intrèpids, capaços de subsistir fins i tot en el medi més hostil i salvatge? En tot cas, uns professionals que raonen –l'acceptació de la lògica de l'explicació que fa el fill del científic evita que, fora de la biblioteca, marxin cap a la mort– i amb unes competències que salven els altres –la consulta d'un manual mèdic (només a la bibliotecària se li acut) és clau en la salvació de l'heroïna. Seran els nostres col·legues novaiorquesos els fundadors d'un nou món, l'avantguarda d'una nova era? Amb tanta neu potser ja desvariejo...

Un altre aspecte que voldria destacar de la pel·lícula és el de la destrucció del fons de la Biblioteca Pública de Nova York; els supervivents comencen a cremar tots els llibres del seu fons per tal d'escalfar-se i tenir foc (alguns fins i tot se'ls posen per damunt del cos per a conservar la calor corporal, de la mateixa manera que fan els ciclistes quan baixen dels alts cims dels Alps o dels Pirineus). Aquesta destrucció s'emmarca en un temps turbulent i apocalíptic.

The day after tomorrow.

La mateixa sala, dies després, ha esdevingut inhabitable, com tota la ciutat: la neu i el gel en cobreixen taules i prestatges, ja sense els llibres que han servit de combustible.

En el seu recent llibre,⁴ Fernando Báez ens parla dels mites apocalíptics relacionats amb la destrucció de biblioteques i llibres; i aquests mites vénen de lluny, ja que «en les mitologies antigues trobem centenars de narracions on es descriu com l'aigua, el foc o qualsevol altre element va purificar la maldat humana o ho farà en un futur posposat constantment».⁵ Potser *El día de mañana* s'ha plantejat com un d'aquests relats on l'element destructor és la neu i el fred. És l'element «capaç de revelar la veritat de les coses i rescatar la pura perduda»⁶ d'una humanitat corrompuda que ha jugat amb la natura, l'ha infravalorada i ara en paga les conseqüències. El mateix Báez, però, entén aquesta apocalipsi com quelcom de bo, ja que després d'aquest caos, el misatge final seria el de l'adveniment d'un nou temps⁷ en què la humanitat hauria d'haver après la lliçó i on ella mateixa renaixeria de forma més humil i feliç (sento esgarrar-vos la pel·licula, però aquest és just el final).

Però afegiria alguna cosa més. A la pel·licula també hi ha un enllaç altament simbòlic amb la cultura suposadament perduda, ja que l'únic llibre salvat de la biblioteca és una Bíblia de Gutenberg. Entenc la tria d'aquest llibre com a quelcom de gens aleatori; la Bíblia de Gutenberg fou el primer llibre imprès a Occident; fou l'inici del període de la impremta, un període que ha marcat profundament la nostra cultura i que creà un producte fonamental per entendre el nostre món: el llibre. Sempre hem estat uns animals nostàlgics i de símbols, i aquest llibre representaria la més alta creació de l'antiga humanitat i a la pel·licula haurà de ser el nou pilar a partir del qual es fonamenti la nova societat creada després de l'apocalipsi blanc. El llibre tornarà a ser el centre de tot el nostre món.

Perdoneu si el to d'aquestes línies ha estat en gran mesura pessimista; de ben segur que m'he deixat portar per l'ambient catastrofista de la pel·licula. Perdoneu si us he transmès sensacions negatives... però penso que hem de saber extreure conclusions positives de tot allò que ens envolta... i que dissortadament sol ser negatiu. El futur que ens espera no hauria de ser ni de bon tros com el de *El día de mañana*; de tots nosaltres depèn que així no sigui. Cal avançar junts per construir tot allò que a la pel·licula se suposa que succeeix després del final; no hauríem d'esperar cap mena de tragèdia per a fer-ho.

P.D.: No és broma; quan vaig sortir del cinema començava a ploure...

4. Fernando Báez. *Historia universal de la destrucción de libros: de las tablillas sumerias a la guerra de Irak*. (Barcelona: Destino, 2004), p. 19-21.

5. *Ibid*, p. 19.

6. *Ibid*, p. 20.

7. *Ibid*, p. 20.